

ANDRZEJ ROMANOW
Instytut Ekonomiki Rolnej
W a r s z a w a

KÓŁKA ROLNICZE A POSTĘP TECHNICZNY (Działalność KR w dziedzinie mechanizacji)

Badania kółek rolniczych prowadzone są w IER od 1959 r. W maju 1959 r. przeprowadzono jednorazowe badania ankietowe 500 KR, z których 493 zakwalifikowano do opracowania statystycznego. Reprezentacja ta stanowiła 3% ogółu zarejestrowanych w tym okresie kółek rolniczych w kraju. W latach następnych (1960—1962) prowadzono badania 100 KR w siedmiu województwach: poznańskim, bydgoskim, warszawskim, lubelskim, rzeszowskim, wrocławskim i koszalińskim. Do badań tych przyjęto nową próbę i rozszerzono dotąd stosowaną technikę badań ankietowych (utrzymując w zasadzie treść badań 1959 roku) o wywiady na temat opinii rolników o kółkach rolniczych. Ponadto w badanych 100 KR zebrano szczegółowe dane z dziedziny gospodarki finansowej. Uzyskane rezultaty badań z dwóch wspomnianych okresów (1959 i 1960—1962) będą wykorzystywane w podjętej obecnie analizie.

W badaniach tych mierzyliśmy do poznania tendencji rozwojowych oraz wpływu działalności KR na gospodarke chłopską. Podejmując tę problematykę badaliśmy nie tylko rozmiary podejmowanych przez KR usług, lecz także gromadziliśmy materiały, które pozwalałyby stwierdzić, czy rzeczywiście kółka rolnicze stają się ośrodkami postępu technicznego w gospodarce chłopskiej.

Działalność kółek rolniczych pozostaje w ścisłym związku z gromadzonym przez nie majątkiem, a wzrost tego majątku wskazuje na zwiększający się zakres ich działalności. Wartość majątku rzeczowego ogółem, w tym wartość maszyn rolniczych w badanych KR w latach 1960—1962 przedstawia tab. 1.

Z siedmiu województw, w których zlokalizowaliśmy badania, najwyższy wskaźnik wzrostu majątku rzeczowego w latach 1960—1962 wystąpił w województwie rzeszowskim, mianowicie 273% dla ogółu wartości majątku, w tym 233% dla wartości maszyn. Najniższy wskaźnik wzrostu wykazuje województwo koszalińskie. (120% dla ogółu wartości majątku, w tym 120% dla wartości maszyn). Należy dodać, że w obliczeniach wartości majątku rzeczowego nie brano pod uwagę wartości gruntów i budynków z PFZ, będących w dyspozycji kółek rolniczych.

Kółka rolnicze inwestowały, oprócz maszyn, przede wszystkim w budowę zaplecza technicznego dla mechanizacji. Na 100 badanych KR liczbę

Tabela 1

Wartość majątku rzeczowego w badanych kółkach rolniczych

Województwa	Liczba badanych KR	Wartość majątku rzeczowego w 1960 r. w tys. zł	Wskaźnik wzrostu w 1962 r.	Wartość maszyn rolniczych w 1960 r. w tys. zł	Wskaźnik wzrostu w 1962 r.
Poznańskie	20	5 238	161	5 238	158
Bydgoskie	19	5 797	159	5 577	146
Warszawskie	12	2 505	144	2 403	138
Lubelskie	9	2 846	131	2 924	114
Rzeszowskie	10	3 264	273	2 900	233
Wrocławskie	20	7 721	145	7 619	136
Koszalińskie	10	2 418	120	2 418	120
Ogółem	100	29 789	161	29 079	148

garaży powiększono z 8 do 33, liczbę szop na maszyny — z 7 do 26, liczbę kuźni z 2 do 14. Inne pomieszczenia lub urządzenia zajmują stosunkowo małą pozycję¹.

Na 100 badanych KR, wybudowano lub odremontowano 7 świetlic, w tym KR poznańskie 3, wrocławskie — 3 i bydgoskie — 1. Najwięcej garaży i szop na maszyny posiadają kółka rzeszowskie (na 10 KR — 7 garaży i 5 szop na maszyny); drugie miejsce pod tym względem zajmują kółka wrocławskie (na 20 KR — 10 garaży i 11 szop na maszyny). Najwięcej kuźni zorganizowały kółka rzeszowskie (na 10 KR — 4 kuźnie). Na 100 badanych KR — zlewnie mleka wybudowały tylko kółka bydgoskie (na 19 KR — 4 zlewnie mleka), a zespołowe obory posiadają kółka wrocławskie (na 20 KR — 2 zespołowe obory).

Podstawową inwestycją KR są jednak maszyny i narzędzia rolnicze (tab. 2).

Przedstawiony wykaz zakupionych maszyn rolniczych przez badane KR ilustruje dwa aspekty mechanizacji w kółkach rolniczych: różnorodność sprzętu, którym interesują się chłopcy oraz duży rozwój parku maszynowego w niektórych rodzajach maszyn zespołowych.

Przed kilkoma laty jeszcze nie stosowane, obecnie niektóre maszyny zespołowe stają się powszechne w gospodarce chłopskiej. W tej dziedzinie polityka rolna odniosła znaczne osiągnięcia. Osiągnięcia te można realnie oceniać poprzez analizę wykorzystania maszyn zespołowych, ale nie można bardziej skutecznie oddziaływać na chłopów (zwłaszcza przywiązanych do tradycyjnego sposobu gospodarowania), jak poprzez dostarczenie dla wsi nowoczesnych maszyn i systematyczne ich propagowanie. Zwłaszcza, że postulowana zasada opanowania przez chłopów sprawności technicznych (obsługiwanie ciągników) w oparciu o maszyny państwowe (POM lub

¹ Podawane wyniki badań w liczbach absolutnych dają zarazem pogląd o stopniu występowania zjawiska w stosunku procentowym, ponieważ rezultaty badań dotyczą 100 kółek rolniczych.

Tabela 2
Liczba maszyn i narzędzi rolniczych w badanych KR w latach 1960 i 1962

Wyszczególnienie	1960	1962
Ciągniki	199	276
Przyczepy	169	238
Młocarnie	105	149
Silniki spalinowe lub elektryczne	98	133
Snopowiązałki	128	173
Zniwiarki	2	4
Kosiarki	40	72
Kopaczki	34	50
Siewniki zbożowe	36	47
Siewniki nawozowe	15	24
Dołowniki	4	4
Sadzarki	7	8
Pługi	268	326
Kultywatory	94	114
Brony	102	142
Wały	9	12
Wieloraki zawieszane	4	8
Przetrzęsacze, zgrabiarki	12	19
Roztrzęsacze do obornika	12	17
Prasy do słomy	24	46
Wyorywacze	10	12
Opryskiwacze	46	113
Bukowniki	8	14
Wialnie	6	8
Opielacze, obsypniki	8	8
Srutowniki	22	33
Sieczkarnie	8	13
Ładowacze do obornika	1	4
Kolumny parnikowe	1	2

PGR)¹ nie znalazła w praktyce pełnego zastosowania. Potrzebni do obsługi maszyn KR traktorzyści praktykują (przeważnie) na ciągnikach kółek.

Przedstawiony asortyment maszyn zespołowych KR jest bardzo wymowny. Maszyny zespołowe docierają do każdej dziedziny pracy w uprawie polowej. Chociaż dotarcie do niektórych prac w produkcji roślinnej pozostaje nadal sprawą przyszłości (np.: ładowacze do obornika — 4 na 100 KR, wyorywacze do buraków cukrowych lub rwacze do lnu — 12, sadzarek 8). Wprawdzie niektóre maszyny lub narzędzia zakupywane były przez kółka na zasadzie „konieczności” kupna wynikającego z zarządzenia, które nie ułatwiało nabywania przez KR ciągników bez sprzętu

¹ Przemówienie I sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki wygłoszone 5 września 1959 roku, CZKR, I Krajowy Zjazd ZKR, Książka i Wiedza, Warszawa 1959, s. 29.

towarzyszącego, ale w wyszczególnionym zestawieniu figuruje także sprzęt nie objęty tą zasadą, którego powszechne zastosowanie może oddziaływać skutecznie na podniesienie wydajności z hektara. Do tej grupy maszyn lub sprzętu zaliczamy np. opryskiwacze (liczba opryskiwaczy wzrosła z 46 do 113, na 100 badanych KR). Jak dotąd, słabo rozwija się mechanizacja obsługująca hodowlę. Jedynie poznańskie KR zakupiły w ciągu 3 lat dwa parniki, na 20 badanych KR.

Badane kółka rolnicze powiększają majątek rzeczowy wybitnie w jednym kierunku — zespołowej mechanizacji, z równoczesnym zwróceniem ostatnio uwagi na zaplecze techniczne. Spośród maszyn kółek rolniczych największą uwagę zwrócono na ciągniki i sprzęt towarzyszący oraz młocarnie. Stąd też, w dalszym ciągu rozważań ograniczamy się do tej grupy maszyn rolniczych, przechodząc z kolei do sprawy wykorzystania maszyn w badanych KR.

Wykorzystanie maszyn zespołowych

Wykonane maszynami KR prace ciągnikowe obliczone zostały w godzinach. Pomijam w analizie te rodzaje prac, których ilość nie przekroczyła liczby 1 tys. godzin na 100 badanych KR (siew zboża, sadzenie okopowych, prace pielęgnacyjne i inne).

Tabela 3

Wzrost prac ciągnikowych

Wyszczególnienie	Wykonane prace ciągnikowe w 1960 r. (w tys. godzin)	Wskaźnik wzrostu prac ciągnikowych	
		1961 1960	1962 1960
Ogółem prace ciągnikowe	94,6	153	191
W tym:			
transport	41,8	184	245
orka	33,8	116	135
podorywka	2,5	120	83
kultywatorowanie	4,4	145	165
bronowanie	1,4	133	158
koszenie zbóż i traw	7,8	151	176
kopanie ziemniaków	1,1	97	148

Na przestrzeni 3 badanych lat najbardziej wzrosło wykorzystanie ciągników przy pracach transportowych (wskaźnik wzrostu dla 1962 roku wynosił 245). Prace te najbardziej także absorbowały zespołowe ciągniki w roku wyjściowym naszej analizy (1960). Wzrastają w latach porównywanych prace przy orkach (wskaźnik dla 1962 r. — 135), a liczba godzin pracy przy orce w 1960 roku jest również stosunkowo wysoka.

Inne prace ciągnikowe nie zajęły dotąd pozycji dostatecznie wysokiej. Jednakże warto zwrócić uwagę na szybki wzrost kultywatorowania i bronowania, przy jednoczesnym spadku usług maszynowych przy podorywkach.

Ze szczegółowych tabel¹ wynika, że najwyższy wskaźnik wzrostu (w 1962 r.) w pracach ciągnikowych ogółem zanotowano w KR województwa poznańskiego (268) i rzeszowskiego (246); w transporcie natomiast wskaźnik ten wyniósł: w kółkach poznańskich — 430, bydgoskich — 302, rzeszowskich — 246. Najwyższy wskaźnik wzrostu w pracach ciągnikowych przy orce posiadały KR rzeszowskie (182), a następnie KR wrocławskie i koszalińskie (154 i 155).

Do ogólnej charakterystyki mechanizacyjnej działalności badanych KR dodamy jeszcze obraz zmian w strukturze prac ciągnikowych.

Struktura prac ciągnikowych

Tabela 4

Wyszczególnienie	1960	1961	1962
Transport	44,2	53,2	56,7
Orka	35,7	27,1	25,3
Podorywka	2,6	2,1	1,1
Kultywatorowanie	4,6	4,4	4,0
Bronowanie	1,5	1,3	1,2
Koszenie zbóż i traw	8,2	7,7	8,7
Kopanie ziemniaków	1,2	0,8	0,9
Inne	2,0	2,4	3,2
Ogółem	100,0	100,0	100,0

Transport przeważa w strukturze prac ciągnikowych przede wszystkim w województwie rzeszowskim (w latach porównywanych: 78,2; 75,0; 78,0). W ogólnej strukturze prac ciągnikowych w województwach poznańskim, bydgoskim, wrocławskim i warszawskim udział prac transportowych przekroczył 50% wypracowanych godzin, z tendencją ciągłego wzrostu, w województwie koszalińskim udział transportu w ogólnej strukturze prac ciągnikowych zmniejszył się z 49,0 do 44,1%.

W badanych latach zwiększono w KR efektywność posiadanych maszyn: a ilustruje to następujące zestawienie:

Liczba ciągników na 1 KR w latach:		Liczba godzin pracy na 1 ciągnik w latach:	
1960	1962	1960	1962
1,9	2,7	478	671

¹ Tabele szczegółowe przygotowane są do publikacji i dostępne w dokumentacji Pracowni Kółek Rolniczych, Zakład Polityki Agrarnej, IER.

W siedmiu województwach najwyższą efektywność ciągników (w 1962 roku) wykazały badane KR województwa poznańskiego (983) i wrocławskiego¹ (856).

Problem struktury usług maszynowych

Park maszynowy kółek rolniczych i jego tendencje rozwojowe są już obecnie znacznym osiągnięciem. Jednakże niepokoi tendencja do zwiększania udziału prac transportowych w ogólnej strukturze dotychczasowego wykorzystania ciągników. Niepokój o występujące zjawisko przytłaczania transportem innych usług mechanizacyjnych dla gospodarki chłopskiej można nazwać nieuzasadnionym o tyle, o ile z usług transportowych korzystają indywidualni rolnicy, a nie przedsiębiorstwa lub instytucje. Stąd też, zestawiając dane na temat korzystania z maszyn kółek rolniczych przez gospodarstwa chłopskie podaję wyniki badań dla dwóch podstawowych w strukturze pozycji (transportu i orki) stanowiących w 1962 r. 82% wszystkich usług ciągnikowych (w 1960 r. — 80%). A oto tendencja zmian w korzystaniu z usług maszynowych przez poszczególne grupy gospodarstw chłopskich.

Tabela 5

Grupy obszarowe w ha	Odsetek gospodarstw korzystających z transportu KR			
	Ogółem gospodarstw		W tym % członków KR	
	1960	1962	1960	1962
do 2	5,4	15,9	64,3	35,3
2— 5	12,3	23,1	84,7	51,8
5—10	17,5	23,3	91,3	66,1
10—15	23,8	41,4	98,6	79,2
15 i więcej	24,0	24,9	100,0	84,6
Ogółem	12,9	22,3	87,5	57,6

Obserwujemy zjawisko nieustannego wzrostu usług transportowych dla gospodarstw chłopskich we wszystkich grupach obszarowych gospodarstw. Jednocześnie, dotychczasowy wysoki udział członków KR w korzystaniu z usług transportowych zmniejszył się w ciągu porównywanych lat i proces ten zachodził w każdej grupie gospodarstw. Zjawisko powiększania usług transportowych dla gospodarstw chłopskich pragnę dodatkowo zilustrować danymi pokazującymi liczbę godzin wykonanych usług na 1 gospodarstwo korzystające z transportu.

¹ Ponieważ odwołujemy się niejednokrotnie do tabel szczegółowych pragniemy zwrócić uwagę na konieczność zachowania ostrożności w wyciąganiu wniosków na temat działalności KR lubelskich. Niektóre, spośród wylosowanych do badań KR z lubelskiego wybitnie osłabiły swoją aktywność w ciągu porównywanych lat. Nie mogliśmy jednakże zmienić w międzyczasie badanych kółek lubelskich, ponieważ były one wylosowane tą samą metodą, jaką zastosowaliśmy do pozostałych województw; ponadto przyjęliśmy zasadę trzykrotnego przeprowadzenia badań na tej samej zbiorowości. Dlatego też, wskazując wyróżniające się kółka rolnicze pod pewnymi względami, pomijamy kółka lubelskie, które w wielu przypadkach stanowią krańcowo różny — negatywny przykład.

Tabela 6

Liczba godzin usług transportu na 1 gospodarstwo korzystające

Grupy obszarowe w ha	Członkowie KR		Inni	
	1960	1962	1960	1962
do 2	6,1	5,3	3,9	5,9
2— 5	7,8	6,4	5,5	5,5
5—10	9,2	9,6	4,5	6,2
10—15	9,7	10,9	13,6	6,4
15 i więcej	9,6	10,0	—	7,9
Ogółem	8,7	8,4	4,7	5,9

Dane tab. 6 potwierdzają tendencję powiększania przez kółka rolnicze usług transportowych dla gospodarstw chłopskich i rozszerzania tych usług na inne gospodarstwa chłopskie — niez członków KR. Ponadto, we wsiach badanych zwiększył się w latach 1960—1962 odsetek ogólnej liczby gospodarstw korzystających z transportu KR z 12,9 do 22,3. W tym samym okresie przypadająca na 1 gospodarstwo korzystające liczba godzin transportu zwiększyła się z 4,7 do 5,9 w gospodarstwach rolników nie należących do kółka, a u członków KR nieznacznie spadła (spadek ten wyniósł 0,3 godziny na 1 gospodarstwo).

Liczba godzin transportu na 1 gospodarstwo korzystające wynosiła:

w 1960 r.	— 8,2 godzin,
w 1961 r.	— 7,6 godzin,
w 1962 r.	— 7,3 godzin.

Ze spostrzeżenia tego — dużego wzrostu odsetka gospodarstw korzystających z transportu i nieznacznego obniżenia się średniej liczby godzin pracy transportu na 1 gospodarstwo korzystające — wynika, że kółka rolnicze zwiększyły usługi transportowe dla chłopów.

Wspomniany wyżej niepokój można by dodatkowo osłabić przez wskazanie, że badane KR nie powiększyły w okresie badanym usług transportowych świadczonych dla „obcych” instytucji lub przedsiębiorstw. Dla ilustracji tego zjawiska porównujemy wskaźniki wzrostu usług transportowych KR, wyszczególniając usługi transportowe dla gospodarstw chłopskich i „obcych” przedsiębiorstw lub instytucji.

Niepokój o korzystanie z transportu kółkowego w większym stopniu przez „obce” instytucje lub przedsiębiorstwa, aniżeli przez gospodarstwa chłopskie jest uzasadniony. Inne szczegółowe obliczenia wykazują, że przychody pieniężne z transportu dla instytucji wzrosły o 8,5%, w porównaniu danych finansowych za lata 1960 i 1962. Kółka rolnicze, zwiększając udział transportu w ogólnej strukturze usług ciągnikowych, zwiększyły przede wszystkim usługi pozarolnicze.

Tabela 7

Usługi transportowe KR w 1962 r.
(1960 r. = 100)

Wyszczególnienie	Usługi transportowe KR dla:	
	rolników	instytucji
Wskaźnik wzrostu ogółu transportu	176	266
Wskaźnik wzrostu ilości godzin w transporcie na 1 ciągnik	127	200

Drugą z kolei podstawową usługą mechanizacji zespołowej są wykonywane orki.

Tabela 8

Odsetek gospodarstw korzystających z orki

Grupy obszarowe w ha	Ogółem		W tym członkowie KR	
	1960	1962	1962	1960
do 2	8,2	17,9	60,4	34,3
2—5	12,1	27,6	93,8	50,3
5—10	24,9	34,7	81,0	60,5
10—15	35,9	49,5	91,5	76,9
15 i więcej	40,1	32,9	94,3	82,6
Ogółem	18,4	28,3	78,4	55,8

Tabela 9

Ilość wykonanej orki (w hektarach) na 1 gospodarstwo korzystające

Grupy obszarowe w ha	Ogółem		Członkowie KR		Inni rolnicy	
	1960	1962	1960	1962	1960	1962
do 2	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7	0,7
2—5	1,3	1,1	1,5	1,3	0,8	0,9
5—10	2,1	1,9	2,3	2,1	1,3	1,7
10—15	2,9	2,8	3,0	3,0	1,8	2,1
15 i więcej	4,5	3,3	4,6	3,5	1,7	2,4
Ogółem	2,0	1,6	2,3	2,0	1,0	1,2

Podobnie jak przy transporcie, kółka rolnicze zainteresowały wykonywaną przez maszyny KR orką większy odsetek gospodarzy we wsi. W 1960 r. odsetek ten wynosił 18,4%, a w 1962 r. 28,3. Przy tak wyraźnym wzroście liczby gospodarstw korzystających z orki, ogólny rozmiar tych usług dla gospodarstw chłopskich nie zmniejszył się, chociaż w przeliczeniu na ilość ha wykonanej orki na 1 gospodarstwo korzystające uwidocznił się spadek z 2,0 ha na 1 gospodarstwo w 1960 r. do 1,6 ha w 1962 roku. Największe gospodarstwa (powyżej 15 ha) najbardziej obniżyły udział w korzystaniu z maszyn kółek przy orce, mianowicie z 4,5 ha na 1 gospodarstwo korzystające do 3,3 ha. Nieznacznie obniżyła się średnia wykona-

nej orki na 1 gospodarstwo w innych grupach obszarowych gospodarstw, co — jeśli wziąć pod uwagę wyraźny wzrost odsetka gospodarstw korzystających — dowodzi wzrostu usług w zakresie orki.

Zarówno w transporcie jak i w orce, najczęściej korzystają z maszyn średniacy. Chłopi małorolni stosunkowo najmniej korzystali z usług maszynowych KR w 1960 r., lecz zainteresowanie w tym zakresie wzrosło w latach następnych.

Ogólna charakterystyka mechanizacyjnej działalności kółek rolniczych nie wyczerpuje wszystkich spraw dotyczących tego tematu. Ale — jak już uprzednio wspomniano — w charakterystyce tej uwzględniamy podstawowe usługi maszynowe KR (ponad 80% w ogólnej strukturze prac w dziedzinie mechanizacji) i tym uzasadniamy pominięcie w opisie badań pozostałych usług wykonywanych w gospodarstwach chłopskich przez zespołowe maszyny. Przypominamy także, że na pozostałe usługi maszynowe składają się różne prace, wśród których zasługuje na uwagę koszenie zbóż i traw przy użyciu maszyn kółkowych (w 1962 r. — 7,6% udziału w ogólnej strukturze prac ciągnikowych) oraz kultywatorowanie (w 1962 r. — 4,0%). Inne wykonywane usługi stanowiły ok. 1,2%.

Nie uwzględniono w charakterystyce działalności mechanizacyjnej KR usług młocarnianych. Wobec tego podajemy kilka ważniejszych informacji. Na 100 KR liczba młocarni wzrosła w latach porównywanych z 104 do 148. Efektywność wykorzystania młocarni w latach badanych nie zmieniła się; na 1 młocarnię wypadało w 1960 i 1962 roku po 165 godzin wykonanej pracy. Usługi młocarniane należą do często podejmowanych prac przez kółka rolnicze. Jednocześnie, kółka rolnicze napotykają na rozmaite trudności w tej dziedzinie działania, zwłaszcza na trudności spowodowane prywatnie organizowanymi usługami omłotowymi, następnie zaś ograniczeniem korzystania z kółkowych młocarni przez chłopów wskutek wydajności tych maszyn. Stare młocarnie, lub młocarnie bez prasy do słomy, niedostosowane do jednoczesnego z omłotem czyszczenia zboża, nie są wykorzystane, jak przewidują postulowane normatywy. Nieustannie realna potrzeba renowacji parku maszynowego w kółkach należy do sfery zainteresowań techników-mechaników rolnych, a złożoność tego problemu nie rokuje nadziei na rychłe wyniki badań ewentualnie podejmowanych.

Kółka rolnicze stosują także usługi w formie wypożyczania rolnikom sprzętu maszynowego (np. opryskiwacze). Jednakże nie dość dokładna ewidencja tego rodzaju usług maszynowych w KR uniemożliwia zebranie, metodą ankietową, wszystkich z tą sprawą związanych dokumentów. Precyzyjna ewidencja wielorakich usług maszynowych stosowanych już obecnie przez kółka rolnicze będzie możliwa przy prowadzeniu badań metodą monograficzną¹.

Nakłady i zyski mechanizacji kółek rolniczych

Znaczenie mechanizacji zespołowej KR dla gospodarki chłopskiej można rozpatrywać w różnych aspektach. Najbardziej powszechne obecnie docie-

¹ Monograficzne badania kółek rolniczych podejmowane są obecnie także w IER i w niedługim czasie spodziewać się można pełniejszych monograficznych opracowań i publikacji na temat mechanizacji zespołowej w kółkach rolniczych.

Tabela 10
Struktura nakładów na eksploatację maszyn zespołowych i przychody z pracy maszyn (Nakłady ogółem = 100)

Województwa	Lata	Wyso- kość nakła- dów ogółem w tys. zł	Odsetek przypadający na:						Wyso- kość na- kładów na ekspl. maszyn na 100 zł przy- chodu z pracy z maszyn	
			amorty- zację	fundusz na kap. remonty	paliwo	opłatę obsługi	remonty bieżące	inne nakłady		koszty admini- stra- cyjne
Poznańskie	1960	1 031	25,7	—	28,0	26,3	10,1	5,5	4,4	74
	1961	2 431	24,3	15,8	15,6	22,9	15,4	3,3	2,7	98
	1962	3 013	23,9	10,2	15,0	23,5	17,4	7,3	2,7	102
Bydgoskie	1960	1 081	26,6	—	33,1	20,0	12,0	5,7	2,6	92
	1961	2 194	25,2	14,5	17,5	23,0	11,5	3,3	5,0	109
	1962	3 017	24,4	12,8	14,0	21,3	16,1	6,8	4,6	103
Warszawskie	1960	567	25,0	—	28,5	22,6	7,9	12,5	3,5	85
	1961	1 027	28,6	13,1	17,6	19,8	15,1	4,4	1,4	111
	1962	1 116	27,6	15,1	15,8	23,0	17,6	5,0	0,9	105
Lubelskie	1960	659	20,2	—	27,5	18,2	20,4	11,3	2,4	86
	1961	854	30,1	18,1	16,1	17,2	12,0	3,8	2,7	126
	1962	901	32,4	20,0	11,8	14,5	9,4	10,8	1,1	142
Rzeszowskie	1960	766	18,4	—	23,2	35,1	10,6	9,1	3,6	77
	1961	1 874	22,3	8,6	14,6	29,7	11,9	7,8	5,1	90
	1962	2 459	23,7	12,0	13,8	25,6	13,8	7,6	3,5	102
Wrocławskie	1960	1 723	28,5	—	24,4	28,2	10,3	5,4	3,2	78
	1961	3 159	24,5	11,8	18,1	24,3	14,0	4,8	2,5	99
	1962	3 653	24,6	11,1	14,1	25,5	17,3	3,5	3,9	101
Koszalińskie	1960	455	27,8	—	23,9	26,8	5,2	13,0	3,3	99
	1961	834	31,3	16,4	15,1	20,1	9,5	5,4	2,2	105
	1962	1 047	29,1	13,7	12,1	18,5	15,4	6,5	4,7	106
Razem	1960	6 282	25,3	—	27,0	25,5	11,1	7,7	3,4	82
	1961	12 373	25,5	13,4	16,6	23,5	13,2	4,6	3,2	102
	1962	15 206	25,3	12,4	14,0	23,0	15,6	6,3	3,4	103

kania ekonomistów dotyczą pytania, w jakim stopniu mechanizacja KR wpływa na zmniejszenie ilości koni w gospodarstwach indywidualnych? Innym aspektem sprawy jest próba odpowiedzi na pytanie, o ile mechanizacja zespołowa oddziałuje na strukturę produkcji w gospodarce chłopskiej i przyczynia się do wzrostu plonów? ¹. W tym miejscu pragnę zwrócić uwagę na związek struktury nakładów na eksploatację maszyn kółek z wysokością osiągniętych przez KR zysków z działalności w dziedzinie mechanizacji.

Rezultaty badań wskazują najdobitniej, że ponoszone obecnie straty z eksploatacji maszyn kółkowych są w przeważającej mierze zależne od spowodowanych zmian w wysokości i strukturze nakładów. W badanej zbiorowości wszystkie województwa wykazywały zyski z eksploatacji maszyn w 1960 r. Następnie, w 1961 r. wprowadzono w nakładach dodatkowo fundusz na kapitalne remonty. W tymże roku, na 7 województw już tylko trzy (pozańskie, rzeszowskie, wrocławskie) osiągają zyski z mechanizacji, zaś w roku 1962 wszystkie województwa spośród badanych ponoszą straty. Pomijając dane z województwa lubelskiego (z przyczyny wyżej wspomnianej), należy stwierdzić, że wysokość nakładów na eksploatację maszyn na 100 zł przychodów z pracy maszyn jest stosunkowo wysoka w województwie warszawskim (105) i w województwie koszalińskim (106). Średnia dla całej zbiorowości badanych KR kształtuje się na poziomie 105.

Pragnę zwrócić uwagę na społeczny aspekt zjawiska strat ponoszonych przez kółka rolnicze w działalności mechanizacyjnej. Gdyby nawet przyjąć założenie, że struktura omawianych nakładów i zasady funduszu na kapitalne remonty są zgodne z potrzebami akumulacyjnymi, to jednak masowy przejaw ponoszonych przez kółka strat wzbudza niepokój. Oczywiście, zarówno w badanej zbiorowości, jak i wśród innych kółek rolniczych spotyka się przykłady osiągania zysków z mechanizacji zespołowej przy zastosowaniu zasady funduszu akumulacyjnego. Niemniej jednak, przeważają kółka rolnicze ponoszące straty. W tej sytuacji warto zwrócić uwagę na dwie co najmniej sprawy: po pierwsze — w opinii chłopów mechanizacja zespołowa może się stać nadmiernym obciążeniem w nakładach na produkcję (zamiast zapowiadaną ulgą), po drugie — w postawie rolników nie można będzie oczekiwać tendencji do trwałego zespalania interesów indywidualnego gospodarstwa z działalnością usługową KR w dziedzinie mechanizacji zespołowej. Wydaje się, że nad obecną strukturą i wysokością nakładów na eksploatację maszyn kółkowych można nie zaprzestawać dyskusji, zwracając uwagę nie tylko na wysokość funduszu remontowego (w tym także wysokości kosztów remontów bieżących), lecz także na opłaty za paliwo lub inne.

Pomimo nasuwających się niektórych uwag krytycznych, dotychczasowe osiągnięcia KR w dziedzinie organizowania usług maszynowych — jak wykazują badania — znajdują u chłopów uznanie. Wprowadzony na skalę krajową eksperyment z Funduszem Rozwoju Rolnictwa coraz bardziej przestaje być tylko eksperymentem, a staje się skutecznym środkiem działania. Tym bardziej więc poszczególne elementy tego na dużą skalę eksperymentu wymagają dyskusji.

¹ Por. opracowanie M. Perczyńskiego pt. Efektywność wykorzystania Funduszu Rozwoju Rolnictwa, maszynopis, dokumentacja IER.

АНДЖЕЙ РОМАНОВ
Научно-исследовательский
институт экономики
сельского хозяйства
В а р ш а в а

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ КРУЖКИ И ТЕХНИЧЕСКИЙ ПРОГРЕСС

Содержание

Основным направлением капиталовложений в сельскохозяйственных кружках было до сих пор, коллективное приобретение сельхозтехники. Среди сельскохозяйственных машин первое место занимают тракторы с прицепными машинами. Представленные в статье итоги исследований в 100 сельскохозяйственных кружках в 1960—1962 годах обращают внимание на усиленный рост услуг техники сельскохозяйственных кружков для несельскохозяйственных организаций, при одновременном значительном росте услуг для крестьянских хозяйств. Исследования показывают, что существующая структура затрат является одной из основных причин потерь, имеющих в сельскохозяйственных кружках в процессе коллективной механизации.

ANDRZEJ ROMANOW
Institute of Agricultural Economics
W a r s a w

AGRICULTURAL CIRCLES AND TECHNICAL PROGRESS

Summary

Collective machines were so far the main object of the agricultural circles investments. In the machinery assortment the first place is kept for tractors together with aggregate machinery.

The results of the research works at 100 agricultural circles during the period 1960—1962 presented in the article draw the reader's attention to the excessive increase of the machine services (in form of their hiring) to non-agricultural institutions along with a remarkable increase of services for individual farms. The research works have shown that the existing structure of expenses is one of the main reasons of losses suffered by the agricultural circles in the field of collective mechanization.